

Synagoge Groningen met dubbele functie

Zoals de zaken er nu voor staan zal in de herfst van dit jaar de synagoge aan de Folklingestraat in Groningen opnieuw in gebruik worden genomen. De restauratiewerkzaamheden zijn afgerond en met de inrichting van het gebouw is begonnen. Het westgedeelte – direct aan de straat – wordt sociale ruimte. Het achterste gedeelte herkrijgt zijn oorspronkelijke bestemming: het wordt ingericht voor de Joodse erediensten. De voormalige vrouwengalerijen op verdieping zullen worden ingericht als tentoonstellingsruimten.

Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak telde de stad Groningen rond de drieduizend Joodse inwoners. Na de oorlog keerden weinigen van hen terug, t  weinigen om de grote synagoge weer in gebruik te nemen. De Joodse Gemeente betrok de vroegere jeugdsynagoge aan de Folkingedwardsstraat en verkocht de leegstaande synagoge.

Koper was een firma, die er een chemische wasserij, annex ververij in vestigde. De prachtig geornamenteerde vrouwengalerijen werden echter dichtgemetseld en in deze ruimte werden een kerk en een vergaderzaal van het Apostolisch Genootschap gevestigd. Toen de wasserij werd opgedoekt bood men de synagoge weer te koop aan. Bij gebrek aan een vigerend bestemmingsplan was het gevaar voor afbraak en een voor niet in dit stuk stad passende nieuwbouw groot.

Per brief van 18 juni 1976 deed de Bond Heemschut een dringend beroep op de raad der gemeente Groningen te besluiten tot aankoop van de synagoge: 'Een direct besluit', aldus de brief, 'is noodzakelijk, daar anders het gevaar bestaat, dat het pand in handen van derden komt, die belang hebben bij nieuwbouw na amovatie van de synagoge....' en 'Buitendien spelen hier nog andere gevoelens een rol, waarop wij in deze brief niet verder in willen gaan. Wij willen volstaan met te stellen, dat de synagoge als gebouw een in materie uitgedrukte verbinding vormt met de historie van de Joodse Gemeenschap in de stad Groningen..'

Ook het toenmalige provinciaal bestuur van Groningen was van mening, dat de synagoge moest worden behouden en gerestaureerd en dit streven kreeg geluk-

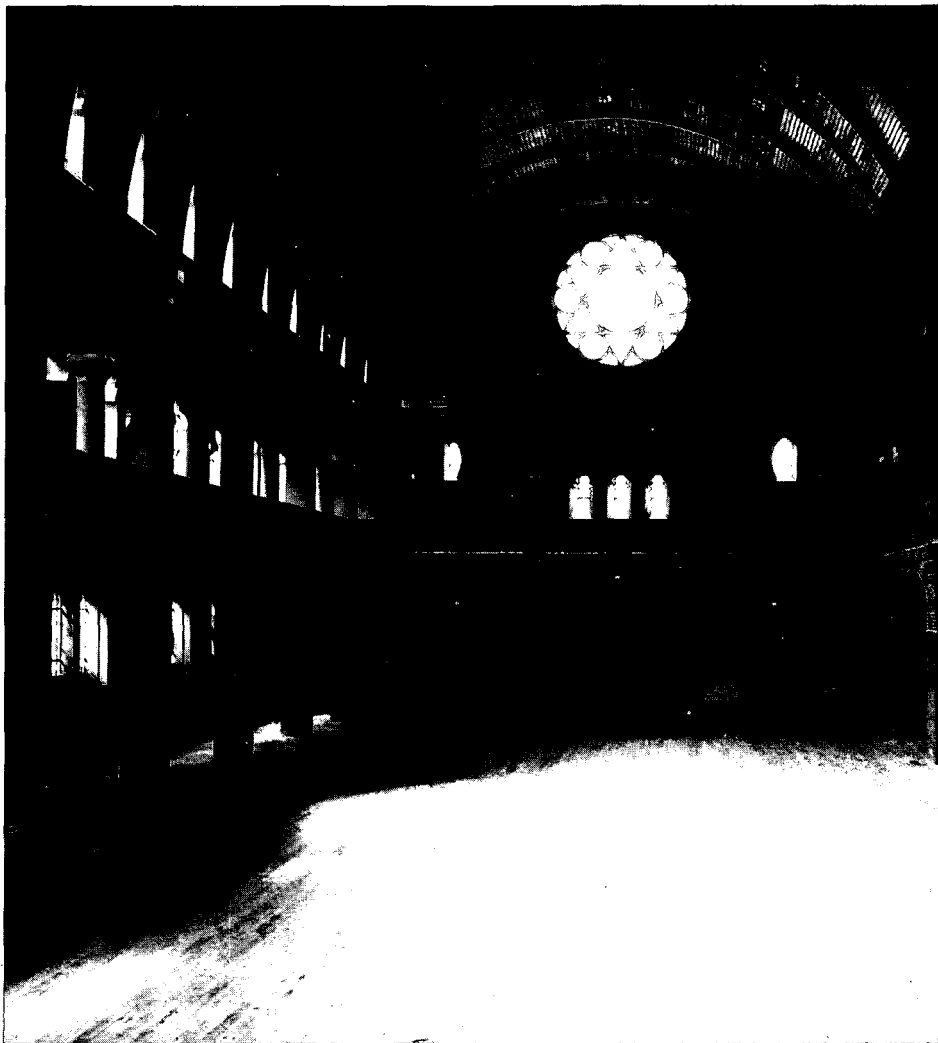
kig steun van andere instanties en van particulieren.

Op 31 december 1976 kocht uiteindelijk de gemeente Groningen de synagoge. Het gebouw verkeerde toen in een armzalige staat. De prachtige lijnen van de vroegere vrouwengalerijen waren door het dichtmetselen onzichtbaar; als met blinde ogen vormden ze het hooggelegen decor van de aftakeling der eertijds zo schone synagoge. Het schitterende roosvenster in de voorgevel van het gebouw vertoonde een gapend gat op de plaats waar, ten behoeve van de wasserij, een grote ventilator was geplaatst...

De synagoge dateert van het prille begin van deze eeuw. Het was de van oorsprong Friese, toen in Amsterdam wo-

nende, architect Tjeerd Kuipers, die in 1905 het ontwerp maakte, samen met de Groninger IJ. van der Veen. Kuipers bouwde onder meer de gereformeerde Zuiderkerk en Westerkerk in de stad Groningen. Het is tot op heden niet bekend hoe de Joodse Gemeente er toe kwam juist deze architect te vragen als bouwheer. Maar het resultaat was in ieder geval heel bijzonder. De Provinciale Groningsche Courant van 21 maart 1906 vermeldde over de nieuwe synagoge:

'De nieuwe synagoge te Groningen heeft in haar grondvlak den vorm van een T en aan de voorzijde twee zijbanken tot verbinding van de zijarmen, en zij is aan de achterzijde afgesloten door een halfcir-

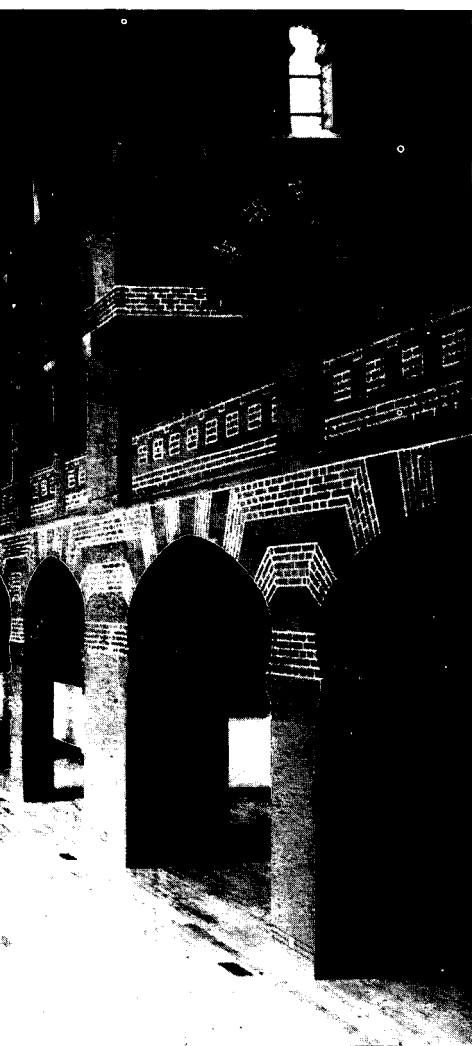
kelvormigen uitbouw, waarin de plaats voor de ark.

In het midden van de ark bevindt zich de biema waarop de wet gelezen wordt, met het Parnassijs-gestoelte. De ark sluit zich in het grondvlak daarachter aan met een breeden marmeren trap van 6 treden hoog, waarop in het midden het spreekgestoelte voor den opperrabbijn. In het schip der synagoge bevinden zich 363 en in de zijarmen 116 zitplaatsen. Rondom de synagoge boven bevinden zich de vrouwengalerijen met 148 zitplaatsen, afgesloten door gemetselde balustraden, waarop hol bewerkte gegoten ijzeren ornamenten, als een fijn netwerk tot gehele afsluiting, overeenkomstig den ritus van den Joodschen godsdienst'.

Lyrisch wijdt de krant uit over de rijke en

Het interieur van de gerestaureerde doch nog zéér lege Synagoge te Groningen!

Foto: Rijksuniversiteit te Groningen

smaakvolle inrichting van de nieuwe synagoge. Wel wordt daarbij gesteld, dat de prachtige voorgevel van het gebouw niet voldoende tot zijn recht komt in de smalle Folkingestraat. In de tachtig jaar, die sindsdien zijn verlopen, is het stadsbeeld in dit deel van Groningen nauwelijks gewijzigd. Nog steeds rijst de Synagoge in het smalle straatje op als een merkwaardige eend in de bijt. Een monumentaal gebouw in een relatief arme buurt. Het ministerie van CRM zette het pand op de monumentenlijst en vervolgens konden de desbetreffende instanties aan het werk tot het verwerven van de benodigde restauratiesubsidies.

Uniek gebouw

'Ik ben ervan overtuigd, dat deze synagoge landelijke bekendheid gaat krijgen. Dit gebouw is uniek', zegt ir. A. Th. Dubbeling, de restauratiearchitect uit Groningen. 'Als de synagoge klaar is en opnieuw is ingericht, dan zul je pas zien, hoe bijzonder dit gebouw is. En één van de redenen, waarom deze synagoge, bouwkundig gezien, een zo belangrijk monument blijkt te zijn, is de combinatie van vormrijkdom enerzijds en armoedige uitvoering anderzijds. Het is een teken van de tijd, waarin de synagoge werd gebouwd. Het was, economisch gezien, een weinig aantrekkelijke tijd en dat vind je terug in dit gebouw. Er was geen geld en dat is te merken.

Nu met de restauratie komt dat pas goed aan het licht.

Zo lijken de beschilderingen van het houten tongewelf op afstand heel mooi en rijk. In werkelijkheid zijn ze aangebracht met behulp van sjablonen en met heel dunne laagjes verf. Dit tekent de tijd van toen en we hebben er dan ook alles aan gedaan om dit te behouden. Toen we er vlak bij kwamen, zagen we dat de verf er bijna afviel. En we realiseerden ons, dat het aanbrengen van deze beschilderingen een vermogen zou gaan kosten. Maar we wilden die wel zo goed mogelijk behouden en daarom hebben we gekozen voor het vastzetten van de schilderingen met behulp van blanke lak.

De glas-in-lood ramen zijn in dun lood gezet en bevestigd aan heel dunne brugstaven. En zo zijn er veel voorbeelden te noemen van een wat arme uitvoering.' Zo zeg de hr. Dubbeling.

'Maar rijk aan deze synagoge is de geweldige uitmontering in vorm en kleur. Kijk naar de kapitelen, naar de vensters in de transepten, de voorgevel met het prachtige roosvenster, de open galerij-

en. Het is een heel boeiend gebouw'.

Na de restauratie van de synagoge komt nu dus de inrichting aan de orde. Omdat architect Dubbeling niet van Joodse huize is en zoals hij zelf zegt geen verstand heeft van de specifieke eisen, die aan de inrichting voor de Joodse erediensten worden gesteld, heeft hij de hulp ingeroepen van de Joodse ontwerper Piet Cohen uit Amsterdam.

De restauratie van het gebouw plus de inrichting worden door de subsidiërende overheden betaald. Maar om alles wat nodig is voor de inrichting van de synagoge en voor de inrichting van de ontmoetingsruimten optimaal te kunnen realiseren is er – naar schatting – twee ton te weinig.

In 1975 werd de Stichting Folkingestraat-Synagoge opgericht met als eerste doel de synagoge te behoeden voor de ondergang en een restauratie van het gebouw te bevorderen. 'Onze taak is nog niet afgelopen. In de naaste toekomst zal de Stichting stand-by blijven als het gaat om activiteiten in de tentoonstellingsruimte en wellicht ook in de sociale ruimte.

Op dit moment zitten wij met het financiële probleem. We hebben wel wat donateurs, maar niet genoeg. Daarom zijn donaties en ook eenmalige giften welkom op gironummer 3492074 of op banknummer ABN Groningen 57.05.26.272, postgiro bank 802394 t.n.v. Stichting Folkingestraat-Synagoge, Torenweg 15, 9774 PH Adorp, zegt Lenny Wolgen uit Adorp, één van degenen, die de Stichting mee hielp oprichten.

Toos Bartelds

Bezoek aan Amersfoort

(Provinciale ledendag, Utrecht)

Er zijn veel aanmeldingen binnengekomen voor **zaterdag 22 augustus!**

Een beperkt aantal leden kan zich nog aanmelden.

(Parkeren op terrein van de Willem III-kazerne aan de Stadsring.)

Aanvang (aankomst) 10 uur Joriskerk. Kosten f 15,- overmaken op giro 124326 t.n.v. Bond Heemschut.